



Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Självständigt arbete 15 hp

Ljudmetoden som grund vid den tidiga läsinlärningen

En studie om lärares uppfattningar om ljudmetoden



Författare: Felicia Linnér

Handledare: Maria Nilson

Examinator: Niklas Schiöler

Termin: VT15

Ämne: Svenska

Nivå: Avancerad nivå

Kurskod: 4GN03E

Abstract

Phonics is a way of learning to read that many researchers and authors regard as a successful method for early literacy acquisition. The aim of this study was to find out what teachers in grades 1–3 think about phonics. To do so, three teachers who teach with the aid of the phonic method were interviewed. The results present the teachers' attitudes and opinions of the method. They think that phonics must be used when pupils learn to read, and they consider that the advantages of the method outweigh the disadvantages. They see benefits in using phonics, so that the pupils will read longer and harder words, but they think that the method can be difficult for pupils who have Swedish as a second language.

Nyckelord

Läsinlärning, ljudmetoden, helordsmetoden

Phonics as a basis for early literacy learning: A study of teachers' perceptions of the phonic method

Innehåll

| | |
|--|-----------|
| 1 Inledning..... | 1 |
| 1.1 Syfte och frågeställningar..... | 1 |
| 2 Bakgrund och teoretiska utgångspunkter | 2 |
| 2.1 Läsinlärning | 2 |
| 2.1.1 PIRLS – mätning av läsförmågan..... | 2 |
| 2.1.2 Avkodning och förståelse | 3 |
| 2.1.3 Lärares roll..... | 5 |
| 2.2 Ljudmetoden | 5 |
| 2.2.1 Historia | 5 |
| 2.2.2 Vad är ljudmetoden och hur lärs den in? | 6 |
| 2.2.3 Andra läsinlärningsmetoder..... | 7 |
| 2.2.4 Kritik mot ljudmetoden | 8 |
| 2.2.5 Positiva effekter av ljudmetoden | 9 |
| 2.2.6 Nationella och internationella undersökningar | 10 |
| 2.3 Teori..... | 10 |
| 3 Metod och material..... | 11 |
| 3.1 Analysmetod | 11 |
| 3.2 Datainsamlingsmetod | 12 |
| 3.3 Urval..... | 12 |
| 3.3.1 Metod- och materialkritik..... | 13 |
| 3.4 Genomförande och databearbetning..... | 14 |
| 3.5 Etiska överväganden..... | 15 |
| 4 Resultat | 15 |
| 4.1 Varför väljer lärarna att undervisa med hjälp av ljudmetoden? | 16 |
| 4.1.1 Ljudmetoden som en bra grund | 16 |
| 4.1.2 Ljudmetoden i kombination med andra metoder..... | 17 |
| 4.2 Fördelar och nackdelar med ljudmetoden | 18 |
| 4.2.1 Fördelarna uppväger nackdelarna..... | 18 |
| 5 Diskussion och analys..... | 19 |
| 5.1 Ett positivt synsätt på ljudmetoden..... | 19 |
| 5.2 Fördelarna uppväger nackdelarna..... | 22 |
| 5.3 Förslag till fortsatt forskning..... | 23 |
| Referenser..... | 24 |
| Bilaga A Intervjuguide..... | I |
| Bilaga B Missivbrev..... | II |

1 Inledning

Att lära sig läsa är något som vi alla verkar vara överens om är mycket viktigt. Ingvar Lundberg, professor i psykologi, tillsammans med Katarina Herrlin, universitetslektor i didaktik, poängterar i *God läsutveckling* lärarens viktiga roll när det gäller elevernas läsutveckling (Lundberg & Herrlin, 2005:5). Skolan är den plats där alla elever ska få erbjudas samma förutsättningar för att lära sig läsa. Elevernas läsutveckling ska inte avgöras av hemförhållanden (exempelvis föräldrars kunskaper och tillgång till datorer och böcker) utan alla elever ska ges chans till att lära sig läsa (PIRLS 2011, 2012:7).

I kunskapskraven för årskurs 1-3 står följande:

Eleven kan läsa bekanta och elevnära texter med flyt genom att använda lässtrategier på ett i huvudsak fungerande sätt. Genom att kommentera och återge några för eleven viktiga delar av innehållet på ett enkelt sätt visa eleven grundläggande läsförståelse.

(Skolverket, 2011:227).

Det finns alltså ett krav att vi ska lära oss att läsa, men hur lär man sig läsa? Det finns olika strategier och metoder för läsinläring. En av de vanligaste metoderna är ljudmetoden och det är den metod som har dominerat mest under 1900-talet (Längsjö & Nilsson, 2005:53). Under min verksamhetsförlagda utbildning har jag sett att det är ljudmetoden som dominerar läsinläringen, därför föll mitt val på att skriva om denna metod. Jag är intresserad av att ta reda på vad lärare har för uppfattningar om metoden och jag vill ha idéer på hur jag som blivande lärare kan arbeta med läsinläringen. Som nybliven lärare är det å ena sidan naturligt att man använder de metoder som kolleger gör och har framgång med, å andra sidan är skolan i ständig förändring och hur vet man då vilken metod som bäst passar i ens klassrum?

Samtidigt som ljudmetoden har dominerat läsinläring under lång tid är det också intressant och relevant att vi frågar oss om den kommer att fortsätta att göra det då vi, till exempel, får allt mer heterogena klasser med elever som har svenska som andraspråk samt att datorer integreras mer och mer i klassrummen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att ta reda på vad lärare i årskurs 1-3 har för uppfattningar om ljudmetoden.

Syftet utmynnar i följande frågeställningar:

- Varför väljer lärare att undervisa med hjälp av ljudmetoden?
- Vilka fördelar och nackdelar ser lärarna med ljudmetoden?

2 Bakgrund och teoretiska utgångspunkter

Detta avsnitt startar med en överblick om läsinlärning och övergår sedan till att beskriva ljudmetodens process, samt vilka för- och nackdelar den för med sig.

2.1 Läsinlärning

I följande stycke redogörs hur svenska elevers läsförmåga står sig i jämförelse med andra länder, begreppen avkodning och förståelse samt lärarens roll vid läsinlärning.

2.1.1 PIRLS – mätning av läsförmågan

Skolan är numera ett ämne som diskuteras mycket i media. Det är därför intressant att ställa sig frågan hur bra svenska elevers läsförmåga står sig i jämförelse mot andra länder.

Var femte år genomförs studien PIRLS, *Progress in International Reading Literacy Study*, som undersöker läsförmågan hos elever i årskurs 4. I den senaste undersökningen som genomfördes 2011 deltog 49 länder. Studien PIRLS ger oss en inblick i hur bra Sverige har lyckas med den tidiga läsinlärningen. Det är dock viktigt att ha i åtanke att PIRLS inte visar så mycket mer än det som undersökningen mäter specifikt, utan PIRLS bör snarare ses som en indikation på hur bra svenska elevers läsförmåga är. Resultatet från den senaste mätningen ger indikationer om hur svenska elever står sig gentemot elever i andra länder. Eleverna får visa sina kunskaper i att förstå och tolka texter, samt värdera dem. Av resultatet framkom det att svenska elever läser bra i ett internationellt perspektiv. Det visade sig däremot att de svenska resultaten försämrats under en tioårsperiod. PIRLS visar också att numera får färre elever möjlighet att arbeta med olika lässtrategier. Eleverna behöver lära sig olika strategier för att en korrekt avkodning och för att en förståelse ska ske (PIRLS 2011, 2012:6ff). I och med att de svenska resultaten i läsförståelse har försämrats beslutade regeringen år 2011 att en kommitté skulle tillsättas. Kommittén fick ansvar för *Litteraturutredningen 2012* och hade till uppgift att analysera litteraturens ställning och försöka vända den alltmer negativa inställning till litteratur i Sverige. Litteraturutredningen har kommit fram till att det krävs åtgärder för att elevers lust till att vilja lära sig läsa ska öka. En sådan

åtgärd som Litteraturutredningen föreslog var att införa Läslyftet, vilket innebär att det under ett par år framöver avsätts särskilda medel för läsfrämjande insatser (SOU 2012:65 s 3ff).

2.1.2 Avkodning och förståelse

För att kunna lära sig något krävs det för det mesta att man kan läsa. Läsning är ett begrepp som kan ha olika definitioner. Enligt Nationalencyklopedin definieras begreppet enligt följande:

Konsten att läsa. Läsning är en komplicerad färdighet som kräver lång tid och omfattande övning för att kunna utvecklas. Man kan urskilja två huvudmoment: avkodning och förståelse. *Avkodning* innebär att man kan identifiera eller känna igen skrivna ord. *Förståelse* är resultatet av tolkningen av språkliga meddelanden. God läsfärdighet innebär att både avkodning och förståelse fungerar väl

(Nationalencyklopedin, 1993:560).

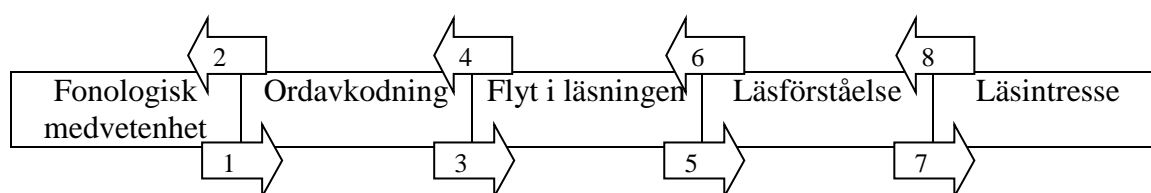
Att kunna läsa är alltså komplext. Karin Taube, som är professor i pedagogik, poängterar tydligt i *Läsinläring och självförtroende* att om antingen förmågan till avkodning eller förståelsen saknas går det inte att läsa, båda momenten är lika viktiga. Avkodning innebär att det skrivna ordet är identifierat och förståelse innebär att man förstår språkets budskap (Taube, 2007:58). Även Louise Rosenblatt poängterar i boken *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa* betydelsen av förståelse och avkodning. Eleven börjar utvecklas till en bra läsare när den förstår kopplingen mellan det skrivna ordet och hur det låter. När texterna sedan blir svårare är det alltså avkodningen som är det mest väsentliga för att eleverna ska kunna förstå innehållet i dem (Rosenblatt, 2002:35).

Det är inte ovanligt att små barn lär sig ord redan i tidig ålder, och ibland säger vi då att de kan läsa. Däremot saknar de oftast förståelse för orden eftersom de i början bara lär sig känna igen hur orden ser ut. Nybörjarläsaren drar ofta kopplingar till tidigare erfarenheter, som exempelvis skyltar som de lär sig känna igen efter att de påträffat dem flera gånger (Jalongo, 1998:1ff, Rosenblatt, 2002:36).

När en elev lär sig läsa går eleven enligt Ingvar Lundberg och Katarina Herrlin igenom vad de kallar för är olika dimensioner. Dimensionerna som de går igenom är fonologisk medvetenhet, ordavkodning, flyt i läsningen, läsförståelse och läsintresse (se bild nedan). Dimensionerna kan integrera med varandra. Fonologisk medvetenhet innebär att det finns en förståelse för att ord består av fonem samt en medvetenhet om

språkljuden, alltså språkets minsta delar. Nästa dimension är ordavkodning vilket innebär att eleven först och främst kan identifiera de skrivna orden. Denna dimension går barnet igenom innan de lär sig ”knäcka koden”, innan den fonologiska medvetenheten utvecklas och barnet börjar få en förståelse för orden. Flyt i läsningen är den tredje dimensionen och betyder att barnet har en riktigt god förståelse av texten. Barnet kan nu också läsa längre stycken utan att ”hacka” sig fram, och de kan också läsa med satsmelodi. Flytet i läsningen hör ihop mycket med nästa dimension som är läsförståelse. En god läsförståelse har man när förmågan att läsa mellan raderna finns och att man kan skapa inre bilder av det som står i texten. Det är viktigt att det finns en glädje och ett intresse i att läsa, med det kommer man långt. Läsintraset är den sista dimensionen och innefattar just det, att det finns en lust i att läsa (Lundberg & Herrlin, 2005:6ff).

Det är viktigt att förstå att dimensionerna hör ihop med varandra men att de inte behöver följa en speciell ordning. Har eleven en fonologisk medvetenhet gynnar det ordavkodningen. Klarar eleven av att avkoda ett ord bra har det en positiv effekt på den fonologiska medvetenheten och även flytet i läsningen. Lundberg och Herrlin förklarar det på följande vis:



Figur 2.1 (Lundberg & Herrlin, 2005:9)

Lundberg och Herrlin poängterar särskilt också att alla elever är olika och inte följer samma mönster (Lundberg & Herrlin, 2005:6ff).

Ett exempel på att alla elever är olika och inte följer samma mönster belyser Ulrika Wolff i sin artikel ”Olika lässvårigheter kräver olika pedagogiska insatser”, på Dyslexiföreningens hemsida. Wolff, som är universitetslektor i pedagogik och specialpedagogik, refererar i sin artikel till fyra studier som hon själv har genomfört. Studierna berör elever med dyslexi, vilkas antal ökar i skolan. I en av studierna framkom det att elever som har dyslexi oftast har svårt med ordavkodning. För en elev med dyslexi är därför kopplingen mellan ljud/bokstav väldigt viktig för att få ett flyt i läsningen. Wolff har genom sina studier också konstaterat att det kan vara onödigt att fokusera för mycket på kopplingen mellan ljud/bokstav för barn som har svenska som

andraspråk. När de lär sig läsa svenska texter ligger deras största svårighet i att de inte kan så många svenska ord (Wolff, 2006:5).

2.1.3 Lärarens roll

När eleverna börjar skolan har de alla kommit olika långt i sin läsutveckling. Vissa elever kan endast känna igen vissa bokstäver eller ord. Andra elever kan redan läsa med bra flyt. Det är viktigt att läraren följer med i alla elevers läsutveckling och har möjlighet att hjälpa varje individ (Lundberg & Herrlin, 2005:5, Appleyard, 1994:21). Även Frank Smith, som är professor i psykologi, trycker på lärarens viktiga roll i skolan. Smith anser att alla elever i skolan ska bjudas in i läsningens värld. Han påpekar, precis som tidigare nämnda forskare, att vissa elever redan har börjat läsa några ord när de börjar skolan medan andra inte kan läsa något alls. Läraren måste skapa ett klimat i klassrummet som bjuder in till läsning och läsningen ska också göras lätt och meningsfull. Ett uppdrag som läraren har är att lära eleverna att se läsningen som något som har betydande och viktig roll för dem senare i livet (Smith, 2000:175). Läraren har därmed en mycket betydande roll för elevernas läsutveckling och det är viktigt att varje enskild individ sätts i fokus och bjuds in till läsning. Att lära sig att läsa och att lära ut läsning är alltså både komplext och utmanande. Ett sätt att lära sina elever läsa är via ljudmetoden.

2.2 Ljudmetoden

I följande stycke går jag igenom ljudmetoden som står i fokus för min undersökning. Jag ger en kort historisk tillbakablick, presenterar metoden och diskuterar också hur metoden har kritiserats.

2.2.1 Historia

Eva Längsjö och Ingegärd Nilsson beskriver ljudmetoden ur ett historiskt perspektiv. Ljudmetoden uppkom i Tyskland år 1846 och kom till Sverige ca femton år senare. Metoden har funnits länge och den har varit en av de mest ledande under 1900-talet i Europa. I början var många lärare skeptiska till metoden och ville hellre fortsätta med sin vanliga undervisning, som vanligtvis var växelundervisning (Längsjö & Nilsson, 2005:33). Det utkom läroböcker, exempelvis *Läseboken* av Signe Andersson m.fl. (1960) och *Första boken* av Elselill Byttner med flera (1958), som grundade sig på att läsinläringen skulle utgå från delarna i orden/texten för att sedan gå till helheten. Under årens gång har läsinläringen varit olika mycket styrd. Ett exempel på det är att

under 1950- och 60-talet publicerades det många nya läsläror, alltså olika tillvägagångssätt för att lära barn att läsa. Vissa barnböcker som användes som läseböcker sattes åt sidan för andra mer pedagogiska texter som ansågs passa bättre för ljudmetoden. Målet med de nya läslärororna var att eleverna skulle utmanas mer genom att frångå det som var förhållandevis lätt att avkoda (Längsjö & Nilsson, 2005:53ff).

2.2.2 Vad är ljudmetoden och hur lärs den in?

Ljudmetoden utgår från delarna i ett ord, alltså bokstäverna eller ljuden (Längsjö & Nilsson, 2005:54). Carsten Elbro beskriver i följande citat hur ljudmetoden har sin gång: "När eleverna 'stavar' sig igenom ett okänt ord, förväntas de således benämna bokstäverna med hjälp av deras standardljud, t.ex. [sss], [p], [i:] [sss] för *spis* snarare än 'ess', 'pe', 'i', 'ess'" (Elbro, 2004:108). Ljuden sätts ihop till ord och på så vis lär eleven sig att läsa. Det är viktigt att ljudningen flyter på utan uppehåll i ljuden. Ljudmetoden har en speciell arbetsgång där vokalerna som har långa ljud är de bokstäver som lärs in först. Bokstäverna är a, o och i. Det finns även konsonanter (m, l, v, s och r) som har långa ljud och dessa bokstäver behandlas oftast efter de just nämnda vokalerna. Av dessa bokstäver bildas oftast ord som exempelvis mor, mos, os och as. Det kan vara svårt att få ihop många ord av dessa bokstäver och vissa av dem kan vara alltför ålderdomliga för dagens elever. (Längsjö & Nilsson, 2005:54). Detta skulle kunna ses som en nackdel med metoden.

När läraren idag lär eleven att läsa enligt ljudmetoden är det vanligast att en bokstav och dess ljud presenteras tillsammans. Det är viktigt att läraren tänker på att vissa bokstäver är lika till utseendet (exempelvis b och d) och att några bokstäver är lika ljudmässigt (exempelvis u och y). Det är därför bra om de bokstäverna som på något vis är lika presenteras med en ganska lång tid emellan. På så vis hinner eleven lära sig att befästa den första bokstaven innan den andra liknande bokstaven presenteras. En möjlig inlärningsgång för hur ljud/bokstav ska läras in är följande: Ljudet lyssnas in, därefter upprepar eleven det läraren sa. Sedan får eleven leta efter bokstaven i olika texter och lär sig på så vis att känna igen den. Efter det skriver eleven bokstaven. Tillsist sätts det nya ljudet/bokstaven ihop med andra ljud som är kända av eleven sedan tidigare. När ljudet ska sättas ihop med andra ljud är det dock viktigt att eleven lär sig att låta ljuden flyta in i varandra (Längsjö & Nilsson, 2005:54f).

2.2.3 Andra läsinlärningsmetoder

Ljudmetoden är inte den enda läsinlärningsmetod som finns. Det finns varianter av metoden och det finns även metoder som tydligt går emot ljudmetoden. Utifrån intervjuerna i denna undersökning samt egna erfarenheter har jag blivit medveten om att lärare ofta använder sig av flera metoder. Det är vanligt att lärare plockar ut det som man tycker fungerar i en metod, vilket kan ses på två sätt. Å ena sidan är det praktiskt, man tar vad man behöver ur en metod men å andra sidan kan det vara problematiskt eftersom metoden då i princip inte följs, i alla fall inte fullt ut. Detta kommer jag återkomma till i den avslutande diskussionen.

Anledningen till att just följande metoder tas upp i denna undersökning är att de togs upp vid många tillfällen i samtliga intervjuer som genomfördes. I litteraturgenomgången har jag också märkt att ljudmetoden ofta jämförs med metoder som tydligt går emot ljudmetoden. Jag ser därför en fördel i att kortfattat presentera dessa metoder så att skillnaderna gentemot ljudmetoden ska bli tydlig.

2.2.3.1 Wittingmetoden

Wittingmetoden är en variant av ljudmetoden, grundad av Maja Witting. I denna metod får eleverna först lära sig vokalerna, sedan lärs konsonanterna in i en speciell ordning. Något som är speciellt med metoden är att eleverna inte ska känna någon osäkerhet i om en ordkombination är slut eller inte, därför ställs orden upp i spalter istället för i rader (Längsjö & Nilsson, 2005:63f). Metoden är en avkodningsmetod där eleverna får läsa nonsensord (Liberg, 2006:142). De neutrala orden ljudas igenom för att upptäcka riktiga ord (Längsjö & Nilsson, 2005:63). Caroline Liberg poängterar att frågorna som kan ställas till texterna oftast är mycket enkla och svaren går att hitta väldigt enkelt i texten. Ibland räcker det med att endast byta ut frågeordet i en fråga till ett ord i texten. På detta vis kan det uppstå vissa svårigheter. Eleven kan senare i livet få svårt att orientera sig och bilda sig en större uppfattning om innehållet i en text. Detta problem uppstår eftersom eleven sedan tidigare inte har fått lära sig att dra slutsatser i texter utan endast kunnat hitta svaren direkt (Liberg, 2006:142f).

2.2.3.2 Whole language

Motsatsen till ljudmetoden är helordsmetoden, även kallad Whole language. Metoden innebär att man utgår från helheten, sedan till delarna och sedan tillbaka till helheten. Det börjar alltså med en meningsfull sammanhängande text som sedan bryts ner till ord, ljud och meningar för att efter det gå tillbaka till den sammanhängande texten igen. Eleverna blir i denna metod inte lika styrda av lärarna som när undervisningen grundar

sig på ljudmetoden. Den kommunikativa förmågan är i fokus i denna metod (Åkerblom, 1988:14f).

2.2.3.3 LTG – läsning på talets grund

Ett annat arbetssätt som har samma förhållningssätt som Whole language är LTG-metoden, som innebär läsning på talets grund. Metoden är utvecklad av Ulrika Leimar eftersom hon ansåg att den traditionella undervisningen inte var tillräckligt bra och motiverande för eleverna. LTG-metoden följer en särskild arbetsgång som startar med att klassen tillsammans skapar gemensamma texter. Genom dessa texter förs sedan en diskussion i klassen följt av en diktering på blädderblock där eleverna får det som de säger uppskrivet. Efter detta läses texten upp tillsammans innan den skrivs ut och eleverna börjar arbeta individuellt med texten, vilket kan ske på olika nivåer beroende på hur långt eleven har kommit i sin läsutveckling. Genom denna arbetsgång utgår man från helheten till delarna och sedan tillbaka till helheten (Längsjö & Nilsson, 2005:64f).

LTG-metoden och Whole language bygger på samma grundprinciper och är ljudmetodens motsatser.

2.2.3.4 Att skriva sig till läsning (ASL)

Att skriva sig till läsning är en metod som är utvecklad av den norske forskaren Arne Trageton. Det som kännetecknar Tragetons metod är att eleverna lär sig läsa genom att använda skrivandet mycket. Trageton förespråkar en undervisning där eleverna, gärna två och två, använder datorn som redskap (Trageton, 2014:259). Tillsammans skapar eleverna en text som de skriver på datorn, ofta skriver de till en bild. När de har skrivit texten berättar de för en pedagog vad de har skrivit och sedan ”rättar” pedagogen genom att skiva den rättstavade versionen under elevens original (Trageton, 2014:299).

2.2.4 Kritik mot ljudmetoden

Det finns forskare som har sett nackdelar med ljudmetoden och bland annat påstått att läsfärdigheten kan bli lidande när det mesta fokus ligger på den formella läsförmågan. De som stödjer ljudmetoden menar dock att det går att lösa genom att läraren lägger in uppgifter vid sidan om där eleverna även får träna på läsfärdigheten. En annan negativ aspekt som har påtalats av de som inte stödjer ljudmetoden är att metoden kan uppfattas som tråkig av eleverna eftersom det är så mycket fokus på ljudning (Längsjö & Nilsson, 2005:56).

Hans Åkerblom, som är läsforskare, anser att det finns vissa svårigheter med ljudmetoden. Vissa elever kan ha svårt för att höra ljud i ord. Åkerblom menar att elever

som har svårt att höra de små ljuden utestängs i undervisningen och att det kan finnas risk för att deras självförtroende påverkas negativt (Åkerblom, 1988:105).

Mary. J. Jalongo, som forskar i barns tidiga lärande, tar i sin artikel ”The Phuss Over Phonics” upp kritik mot de lärarna som anser att ljudmetoden är det enda sättet att lära sig läsa på. Hon menar att: “The truth is that learners are individuals. One size may fit most when it comes to socks or mittens, but it seldom applies to complex processes, such as learning to read and write” (Jalongo, 1998:1). Hon menar att lärarna måste se till varje individs behov och att ljudning inte är det enda eller bästa sättet för alla elever, särskilt inte för de elever som har svårt med ljud. Hon anser att det också kan vara bra att variera metod, beroende på hur långt de kommit i läsutvecklingen (Jalongo, 1998:1ff).

Den just nämnda kritiken som tagits upp kommer från material som är några år gammalt. I min litteratursökning har det varit svårt att finna kritik som är nyare. Om det betyder att jag helt enkelt har missat sådant material eller om ljudmetoden har utvecklats till det bättre blir därför svårt att säga. Jag har däremot funnit nyare positiv kritik från en amerikansk undersökning som Sarah. P. McGeown och Emma Medford refererar till och från engelska undersökningar. Möjligtvis skulle detta kunna betyda att synen på ljudmetoden har förändrats till ett mer positivt förhållningssätt.

2.2.5 Positiva effekter av ljudmetoden

De amerikanska forskarna McGeown och Medford refererar i sin artikel ”Using method of instruction to predict the skills supporting initial reading development: insight from a synthetic phonics approach” till en studie som genomfördes i USA. Studien undersökte elevernas läsinlärning med hjälp av ljudmetoden. Av resultatet framkom det att kännedom om de små språkljuden är en mycket viktig del i läsinlärningen. Utifrån dessa undersökningar som studien belyser anses ljudmetoden som den mest användbara då eleverna ska lära sig läsa främmande och svåra ord (McGeown & Medford, 2013:593).

Carsten Elbro hänvisar i sin bok *Läsning och läsundervisning* till internationella undersökningar av ljudmetodens effekt på elevernas lärande. De flesta av undersökningarna är från engelsktalande länder och många av undersökningarna har jämförts med helordsmetoden. Elbro menar att det utifrån dessa undersökningar går att se ett tydligt mönster och det är att effekterna av ljudmetoden är positiva. Det visade sig att de flesta eleverna lärde sig läsa relativt snabbt med hjälp av denna metod. De fick också en god läsförståelse och lärde sig att stava snabbare. De blev alltså självständiga läsare mycket snabbt. Utifrån dessa undersökningar som skildrar hur det ser ut i

praktiken visade det sig att mycket kritik av ljudmetoden inte stämmer. Kritiken har, likt det Längsjö och Nilsson (2005:56) och Åkerblom (1988:56) skriver, handlat om att eleverna kan få svårt att uppfatta innehållet i texten och att de enbart stavar sig igenom orden. Undersökningarna som Elbro refererar till visade dock att den kritiken inte stämde i praktiken. Elevernas läshastighet blir inte lägre och de har lika lätt för att förstå innehållet med hjälp av ljudmetoden jämfört med exempelvis helordsmetoden. Undersökningarna visade också på att eleverna inte uppfattar metoden som tråkig utan de blir lika engagerade i läsningen utifrån denna metod som de skulle blivit av någon annan metod (Elbro, 2004:111).

2.2.6 Nationella och internationella undersökningar

Fredriksson och Taube hänvisar till undersökningar som gjorts med elever i Stockholm i början på 1990-talet, där läsundervisningen i årskurs 3 jämfördes. Utifrån dessa går det att se en trend att undervisning i ljudmetoden har ökat sedan mitten av 1990-talet. Det visade sig dock att det undervisningssätt som hade ökat mest var en typ av blandmetod där ljudmetoden och LTG-metoden integreras med varandra (Fredriksson & Taube, 2012:125f).

Fredriksson och Taube refererar också till forskning från USA, gjord av bland annat Chall, 1967, 1983 och Hattie, 2009, som belyser effekter av olika metoder. Dessa forskare har kommit fram till att ljudmetoden är den som fungerar bäst. Det har också visat sig att whole language, alltså en variant av helordsmetoden är en mycket väl fungerande metod i förskolan men när eleverna kommer till skolan är den inte lika användbar som ljudmetoden. Det har också forskats om att kombinera ljudmetoden och helordsmetoden med varandra, trots att dessa metoder är varandras motsatser. Dessa undersökningar visar alltså att ljudmetoden och helordsmetoden kan kombineras med varandra, och att det är mycket framgångsrikt (Fredriksson & Taube, 2012:125f).

2.3 Teori

Undersökningen utgår från ett sociokulturellt perspektiv som grundar sig på Lev Vygotskijs teorier. Det sociokulturella perspektivet handlar om hur människan utvecklas både individuellt och i samspel med andra. Tänkande och språk är de två mest centrala begreppen i Vygotskijs teori. Han menar att dessa två begrepp har ett mycket nära samband med varandra under barnets utveckling. (Vygotskij, 2001:9).

Allt som ska läras in måste få prövas i praktiken av den som ska lära sig, det är viktigt att man är aktiv och inte bara tar emot kunskap utan även praktiserar kunskapen.

Människan lär också när den får kommunicera med andra (Vygotskij, 2001:9ff). Begreppet *den proximala utvecklingszonen* hör till Vygotskijs teori. Begreppet innebär att människan hela tiden är under utveckling och att när man har lärt sig något tar det inte lång tid innan man har lärt sig något nytt. För att detta ska ske är det viktigt att stöd ges. Det är oftast läraren (kan till exempel även vara en klasskamrat) som ska se till att detta stöd ges. Läraren blir som en modell, som man vill ta efter (Säljö, 2010:183ff).

Vygotskij utvecklade också det viktiga begreppet *mediering* vilket innebär att när vi människor ska tolka och förstå vår omgivning använder vi oss av vissa verktyg och redskap (Vygotskij, 2001:9). Dessa redskap är både språkliga och materiella. Ett språkligt redskap är något som människan använder sig av vid kommunikation, som exempelvis bokstäver, siffror eller begrepp. Ett materiellt redskap kan exempelvis vara en penna eller ett tangentbord. Redskapen som vi använder oss av för att förstå omvärlden är alltså både fysiska och mentala. Det finns ett samband mellan dem och de bygger på varandra eftersom ett fysiskt material kan bygga på exempelvis ett siffersystem. Redskapen blir som en enhet och kan gemensamt kallas för kulturella redskap (Säljö, 2010:185ff).

Anledningen till att undersökningen utgår från Vygotskijs sociokulturella synsätt är att när ljudmetoden lärs in sker det ofta ett samspel mellan lärare och elev, men också mellan elev och elev (vid gruppövningar). Just samspel mellan människor är något som Vygotskij framhåller mycket. När läsinläringen sker med hjälp av ljudmetoden lär de sig genom att de får pröva sig fram, vilket också är något som Vygotskij lyfter fram. I diskussionsavsnittet kommer det sociokulturella synsättet sammankopplas med det primärmaterial som samlats in från intervjuerna.

3 Metod och material

3.1 Analysmetod

Min undersökning är en kvalitativ studie och som metod har jag valt kvalitativa intervjuer. Trost anser att en kvalitativ studie är det bästa alternativet om man som forskare exempelvis vill hitta ett mönster och ta reda på hur människor förstår och tolkar olika saker (Trost, 2010:32). Aspekter som är typiska för en kvalitativ intervjuundersökning är att undersökningen inte innefattar så många deltagare, att deltagarna är selektivt utvalda och att intervjuerna gärna ska äga rum i en miljö som den intervjuade känner sig trygg i (Bryman, 2008:421). När kvalitativa intervjuer genomförs är syftet att forskaren ska få reda på så mycket information som möjligt utifrån

forskningsfrågorna. Det är viktigt att tänka på att respondenten ska få chans att förmedla sina uppfattningar och erfarenheter, därför är det viktigt att forskningsfrågorna har valts ut med noggrannhet (Johansson & Svedner, 2010:35). Antal respondenter i undersökningen är inte så många och jag träffade deltagarna i deras egen miljö. Genom att jag valde att göra kvalitativa intervjuer fick jag ta del av lärarnas uppfattningar om ljudmetoden eftersom de fick tillfälle att prata ganska fritt.

3.2 Datainsamlingsmetod

Då min studie är kvalitativ var semistrukturerade intervjuer den intervjuemetod som passade undersökningen bäst, och därför har denna metod använts (se bilaga A). Johansson och Svedner poängterar vikten av att intervjun inte blir som en muntlig enkät, utan att det är viktigt att forskaren lyssnar på svaren och kan ställa eventuella följdfrågor (Johansson & Svedner, 2010:36). Denscombe anser, precis som Johansson och Svedner, att respondenten ska få chans till att svara så utförligt som möjligt. Forskaren vill få reda på respondentens uppfattningar och erfarenheter och behöver förbereda öppna frågor där själva samtalet är styrande (Denscombe, 2009:234).

Samtliga intervjuer spelades in, på så vis undviks dilemmat att inte komma ihåg allting som sades. Denscombe påtalar att det är enklare att dokumentera en inspelad intervju eftersom man får tillgång till de exakta orden. Vid en nedskrivna intervju finns det risk att forskaren inte får med allt som sägs och att vissa svar blir feltolkade (Denscombe, 2009:259).

3.3 Urval

Jag kan koppla mitt urval av skola och respondenter till det som Denscombe skriver är ett subjektivt urval. Detta urval innebär att deltagarna väljs ut av en speciell anledning och alltså inte är slumpmässigt utvalda. Deltagarna har relevans för det valda forskningsområdet och de frågor som har formulerats är kopplade till undersökningens syfte. Forskaren räknar med att få användbar data utifrån det urval som valts (Denscombe, 2009:37). Till min undersökning valde jag ut tre lärare som jag vet arbetar med ljudmetoden. En av lärarna arbetar i årskurs 1, en arbetar i årskurs 3 och den tredje läraren arbetar för tillfället som speciallärare och undervisar på hela lågstadiet. Skolorna som jag har valt återfinns i samma kommun och två av lärarna arbetar på samma skola. De två lärarna som arbetar på samma skola känner jag sedan tidigare då jag har fått god kontakt med dem under min verksamhetsförlagda utbildning. Jag vet att de har erfarenhet av ljudmetoden och arbetar med den på ett framgångsrikt och inspirerande

sätt, därför ansåg jag att dessa skulle passa i min undersökning. Läraren som arbetar på den andra skolan känner jag till sedan min egen skolgång och jag fick tips av en kurskamrat att denna lärare också arbetar med ljudmetoden.

3.3.1 Metod- och materialkritik

Johansson och Svedner skriver om vissa problem som kan uppkomma vid intervjuer. För det första är det viktigt att forskaren har läst in sig på sitt forskningsområde och formulerat relevanta frågeställningar till sin undersökning. Ett misstag som kan uppkomma vid intervjuer är att intervjuaren ställer alldeles för slutna och korta frågor som respondenten kan svara ja eller nej på. Svaren blir oftast mer utförliga om respondenten istället startar en fråga med exempelvis: ”berätta lite om...”. Det är emellertid viktigt att forskaren är noggrann inför och under en intervju (Johansson & Svedner, 2010:37ff).

Urvalet till denna undersökning gjordes subjektivt. Eftersom syftet var att ta reda på vad lärare i årskurs 1-3 har för uppfattningar om ljudmetoden valde jag att enbart intervjua lärare som använder metoden. Det går att ifrågasätta varför jag enbart valde att intervjua lärare som arbetar med metoden eftersom det finns en överhängande risk att svaren endast blir positiva eller att de bara skulle säga att metoden fungerar bra. Detta var något som jag var medveten om men jag grundade beslutet i att mina frågeställningar skulle kunna besvaras lättare om informanterna har ljudmetoden som en naturlig del i sin undervisning. Förhoppningen var att de skulle ge bra argument till varför de arbetar med ljudmetoden och reflektioner kring för- och nackdelar med metoden. Jag valde att utnyttja mitt kontaktnät och frågade därför lärare som jag känner till sedan tidigare och som jag vet arbetar utifrån ljudmetoden. Som jag ser det finns det både för- och nackdelar med att intervjua personer som jag känner sedan tidigare. En fördel som jag själv kände under intervjuerna var att både jag som ställer frågor och den som svarar känner sig trygga i situationen. Om personerna känner varandra kan det troligtvis kännas svårare att ställa frågor som kan upplevas som kritik mot läraren eller lärarens arbetssätt, vilket kan vara en nackdel. En annan nackdel skulle kunna vara det som Bryman belyser, nämligen att det ibland kan vara svårt att hitta en balans vid en intervju om den som ställer frågor och den som svarar känner varandra sedan tidigare. Om personerna känner varandra väl kan svaren från den som svarar på frågorna påverkas genom att denne vill ge en så positiv bild som möjligt av sig själv. Det kan också vara så att den svarar på ett visst sätt bara för att underlätta för forskaren. Intervjuerna kan även bli väldigt långa om personerna känner varandra väl (Bryman,

2008:213). Dessa påtalade nackdelar var dock ingenting som jag råkade ut för, utan jag upplevde det bara som positivt att jag kände de som svarade på frågorna sedan tidigare.

Eftersom jag har haft en begränsad tidsplan till denna undersökning är den ganska liten och inte så omfattande som jag hade önskat. Däremot anser jag att man som läsare får en övergripande bild av hur ljudmetoden uppfattas av verksamma lärare. Trots att en undersökning är liten kan det finnas fördelar med det. En av fördelarna som jag ser är att forskaren kan ägna sig mer åt varje intervju eftersom det inte har genomförts så många intervjuer som behöver analyseras och transkriberas.

Två av lärarna i undersökningen arbetar på samma skola, och det är något som går att problematisera. Att lärarna arbetar på samma skola skulle kunna bli ett problem. Före intervjuerna skulle lärarna kunna ha kommit överens om eventuella brister som inte ska nämnas. Om intervjuerna sker på olika dagar kan den första läraren informerat den andra om vilka frågor forskaren har ställt, och kan på så vis förbereda sig vilket kan medföra att resultatet får en annan utgång. Detta dilemma var ingenting som jag drabbades av, men det är troligtvis något som skulle kunna hända.

3.4 Genomförande och databearbetning

Jag började med att läsa in mig på litteratur inom området och konstruerade en intervjuguide med lämpliga frågor, samt några eventuella följdfrågor.

Datainsamlingen började med att jag kontaktade tre lärare via mejl där jag genom ett missivbrev (se bilaga B) beskrev mitt syfte med undersökningen och undrade om de var villiga att ställa upp på en intervju. Samtliga tre lärare var hjälpsamma och svarade att de ville ställa upp. Intervjuerna gjordes på olika dagar, och genomfördes i lärarnas klassrum eller i intilliggande grupprum.

Innan intervjuerna startade fick de ännu en gång ta del av missivbrevet och godkänna det genom en underskrift. Genom att de godkände missivbrevet godkände de även att samtalet spelades in på band.

Efter varje intervju transkriberades de och när samtliga intervjuer var nedskrivna jämfördes skillnader och likheter mellan dem.

Kvale och Brinkman skriver om olika tillvägagångssätt som går att använda sig av när intervjuer ska analyseras. Ett tillvägagångssätt är meningskodning. Meningskodning kan användas när relevansen i texten ska bli tydligare. Relevanta ord och meningar markeras och på så sätt blir det tydligare att göra kopplingar eftersom det som inte är relevant rensas bort (Kvale & Brinkman, 2009:217).

Detta tillvägagångssätt ansåg jag passa mig bra då jag ville få en tydligare struktur i mina transkriberade intervjuer. Jag använde mig av överstrykningspennor i olika färger och markerade allt som fungerade att koppla ihop med frågeställningarna. På detta vis blev det tydligare var i intervjuerna det gick att finna det som var mest relevant för undersökningen.

3.5 Etiska överväganden

I min undersökning har jag tagit hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Det finns framförallt fyra principer som ska tas hänsyn till. De är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att informanterna ska få information om vad som gäller vid deltagandet, samt att det är frivilligt och att de har möjlighet att avbryta när de vill. Samtyckeskravet innebär att informanterna får avgöra om de vill delta i undersökningen. I och med konfidentialitetskravet är det väldigt viktigt att obehöriga inte får information om informantens identitet. Det sista kravet är nyttjandekravet, vilket innebär att den information man får ta del av endast ska användas till forskningssyftet (Vetenskapsrådet, 2002:7ff). För att uppfylla kraven gav jag genom mitt missivbrev först och främst respondenterna möjlighet till att läsa igenom vad min undersökning hade för syfte och att de hade chans till att avbryta intervjun när de ville om de så önskade. De blev informerade om att deras identitet inte kommer spridas och att det endast är jag som kommer att lyssna på hela intervjun. De fick också information om att den inspelade intervjun kommer att raderas omgående när min undersökning är genomförd. Om de godkände det som stod i missivbrevet fick de skriva under och på så sätt visa att de tagit del av informationen. Jag har varit noga med att förvara informationen som jag fick av informanterna så att ingen obehörig har fått tag i den.

4 Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet av mina genomförda intervjuer. För att uppfylla konfidentialitetskravet anonymiserar lärarnas identiteter och i denna resultatdel kallas de därför för de påhittade namnen Anna, Britta och Cecilia. Två av lärarna har ungefär 40 års erfarenhet av arbete i skolans verksamhet medan en av lärarna har 15 års erfarenhet. Lärarna med längst erfarenhet arbetar i nuläget på samma skola. Skolan är en medelstor skola och har många flerspråkiga elever. Läraren med 15 års erfarenhet arbetar på en lite mindre skola där majoriteten av eleverna har svenska som modersmål.

Detta avsnitt är först uppdelat efter undersökningens två frågeställningar. Innehållet under varje frågeställning är sedan uppdelat i mindre rubriker.

4.1 Varför väljer lärarna att undervisa med hjälp av ljudmetoden?

Samtliga tre lärare verkar vara överens, ljudmetoden är en bra läsinlärningsmetod. Britta uttrycker sig på följande vis: ”När de själva ljudar sig igenom den första lilla boken, det är så härligt”. Under följande rubriker presenteras skälen till varför de arbetar med ljudmetoden.

4.1.1 Ljudmetoden som en bra grund

Anna, Britta och Cecilia menar på att ljudmetoden måste användas när eleverna ska lära sig läsa. De ser metoden som en stabil grund vid läsinlärningen och de anser att ljudning är ett måste för att eleverna ska få en god förståelse. Anna ansåg att ljudmetoden är grunden för läsinlärning och att den alltid behöver finnas med. Samtliga informanter påpekade att det är svårt att lära sig läsa utan ljudmetoden. De har svårt att föreställa sig att helordsmetoden ”räcker till”, utan menar att ljudmetoden måste finnas där. Om helordsmetoden är den enda metod som används är Anna, Britta och Cecilia osäkra på om eleverna lär sig läsa eftersom ljudningen, enligt dem är så självklar.

Anna, Britta och Cecilia anser att en anledning till varför ljudmetoden är en bra metod är för att de elever som har svårt för att lära sig läsa och är på gränsen till dyslexi har lättare att lära sig av ljudmetoden. Anna sa följande:

Om jag tänker på hur jag själv lärde mig läsa så tycker jag att det föll sig ganska automatiskt det här med ljudning, om man har det lite lättare för att läsa. Men om man inte har det så tror jag att det är ännu viktigare med ljudmetoden för de kommer inte på det av sig själva och det är då man verkligen måste förstå det.

(Anna)

De menar att även om dessa elever har svårt för att ljuda så är det i alla fall en lämpligare metod än exempelvis helordsmetoden. Även Cecilia uttryckte sig liknande:

Sen är det ju de som har dyslexi, men det är ju att kunna se bokstaven, hur den ser ut i förhållande till man lär sig ljudet. Man kanske vet att det heter k-a-n, men de kommer aldrig ihåg hur kkk ska se ut, då brukar de ha lite åt det dyslektiska hållet eller i alla fall lite svårigheter. Men de behöver ändå träna in ljudmetoden för de klarar sig inte med helordsmetoden.

(Cecilia)

Cecilia ger också exempel på att speciallärare ofta följer en arbetsgång som börjar med helordsmetoden i och med att eleverna får klippa ut ord som de själva bestämmer. På så vis kommer de senare på ljudmetodens innebörd genom att de får klistra upp ord efter varandra som de många gånger kan. Genom att veta att det står ”jag kan cykla” har de på så vis kommit på ljudmetoden efter helordsmetoden.

4.1.2 Ljudmetoden i kombination med andra metoder

Alla tre informanterna anser som sagt att ljudmetoden måste finnas i läsinlärningsprocessen men samtliga kom även in på att de ibland kombinerar ljudmetoden med andra metoder. Britta poängterade många gånger att när barnen går i förskolan och kommer i kontakt med läsning är det ofta genom helordsmetoden som de lär sig läsa vissa ord. De lär sig till exempel att se namn på namnskyltar som helord. Hon uttryckte sig på följande vis:

Alla barn som har gått på dagis och har ju lärt sig läsa vissa ord genom helordsmetoden, de ser exempelvis mycket namnskyltar. Vi kan ju få barn här på skolan, och så träffar man mormor och farmor och så säger dem: ”Han är så duktig, han läser redan”, men det är ju ofta helord de läser i så fall. Dock upptäcker de ganska raskt sen att de måste ju kunna ljuda. Så jag tycker det borde vara väldigt svårt om man inte fick ljuda och man bara skulle ha helord.

(Britta)

Även Cecilia var inne på samma spår, att helordsmetoden kan vara bra i vissa fall men att det i så fall kan ske i en kombination med ljudmetoden.

Man kan ju ha helordsmetoden också, jag tycker att man kan komplettera men man kan inte bara använda helordsmetoden för det är ju så många ord att lära in, man måste hitta knep för hur man ska få ihop ljuden till att bli olika ord annars får man ju lära sig varje ord utantill på något sätt. Så jag tycker att det är en grund, sen kompletterar man och har både och liksom. Jag känner att alla småord kan man lära in och ha som helordsmetod för de ska man bara kunna läsa av till slut.

(Cecilia)

Anna tar även upp metoden ”Att skriva sig till läsning” (ASL-metoden) som ett exempel på vad man kan kombinera med ljudmetoden. Anna anser att den metoden ligger ganska nära ljudmetoden eftersom ASL även innebär att man måste lyssna på ljuden.

4.2 Fördelar och nackdelar med ljudmetoden

I följande stycke presenteras informanternas åsikter om vad de ser för fördelar och nackdelar med ljudmetoden.

4.2.1 Fördelarna uppväger nackdelarna

Under alla intervjuer uppkom det ett konkret exempel på varför ljudmetoden är en bra metod vid läsinlärning. Anna, Britta och Cecilia ansåg att det är den enklaste metoden att använda när eleven stöter på långa ord. Små ord som exempelvis ”och”, ”men” och ”vad” går att lära in genom helordsmetoden eftersom de är enkla att se. När eleverna sedan ska läsa längre ord blir det däremot väldigt svårt för dem att lära sig orden med hjälp av enbart helordsmetoden.

Du kan ju inte ljuda i allt, utan de här ”och”, ”men”, ”vad” och ”var”. De måste man ju kunna se som helord. Det är ju så att ska du bli en god läsare och kommer till ett långt ord och du måste ha förståelse då måste du kunna ljuda. Biblioteksassistent är ju lite svårt att lära sig som ordbild till exempel.

(Britta)

Anna och Britta var enbart positiva till metoden och såg inga nackdelar alls, utan de såg bara möjligheterna. Cecilia var till övervägande del också mycket positiv men kunde dock lyfta fram en nackdel. Hon har arbetat med många elever som är nyanlända till Sverige och tog därför upp att dessa elever har vissa svårigheter med att ljuda vid läsning. De eleverna kan inte de svenska ljuden och behöver på så vis lära sig vissa ord utantill. Eleverna kan exempelvis alltså behöva se en bild på något som de känner igen och samtidigt få se det skrivna ordet som tillhör bilden. Hon formulerade sig på följande vis:

Jag tror att ljudmetoden är svårast för de nyanlända barnen. De vill i början lära sig hela ord eftersom de inte kan några. De behöver kunna ord innan de tar ljuden, och då läser man katt och man läser ord som är runt dem, sol till exempel.

(Cecilia)

Någon annan nackdel än just denna kunde inte heller Cecilia se, utan de tre informanterna är eniga om att det finns många fler fördelar än nackdelar med metoden.

Sammanfattningsvis går det att dra slutsatsen att fördelarna väger upp nackdelarna utifrån lärarnas åsikter och uppfattningar om ljudmetoden. De ser ljudmetoden som det självklara valet vid läsinlärning och påtalar vid flera tillfällen att en elev får mycket

svårt att lära sig läsa med hjälp av enbart helordsmetoden, eller ordbildsmetoden som vissa benämner den för. Däremot utesluter de inte att helordsmetoden fungerar som ett komplement till ljudmetoden, men att utesluta ljudmetoden anser de inte skulle fungera.

5 Diskussion och analys

I resultatet framkom till övervägande del positiva ställningstaganden om ljudmetoden. Informanterna som har deltagit i undersökningen ser mest fördelar med metoden men det framkom också att de kombinerar ljudmetoden med andra metoder vilket eventuellt skulle kunna betyda att de ser brister i den. Min personliga tolkning är att de kombinerar metoder för att undervisningen ska bli individanpassad, vilket jag kommer diskutera nedan.

Jag kommer inledningsvis att diskutera vilka argument informanterna har för att välja ljudmetoden och sedan diskuterar vilka för- och nackdelar de ser med metoden.

5.1 Ett positivt synsätt på ljudmetoden

Både intervju svaren som jag har fått, samt litteraturen som jag har läst, visar att ljudmetoden är en mycket framgångsrik metod och att många lärare arbetar med den. Ljudmetoden är den läsinlärningsmetod som dominerat undervisningen där jag har haft mina verksamhetsförlagda utbildningar. Jag har inte mött en enda lärare som använder sig av exempelvis enbart helordsmetoden, som tydligt motsätter sig ljudmetoden. Personligen anser jag att det är lite problematiskt att jag inte har fått se någon undervisning som grundar sig på någon annan metod än ljudmetoden. Att få testa olika metoder under ens utbildning vore naturligtvis en tillgång. Forskning som har gjorts visar ju trots allt även på att andra läsinlärningsmetoder fungerar. Undervisningen som jag har fått se under mina verksamhetsförlagda utbildningar grundar sig mycket i att den enskilde eleven sitter med sin läsebok och ljudar sig igenom ord, med stöd från läraren. Jag anser att det är en nyttig situation för eleverna eftersom de måste få tillfällen till att läsa böcker för att de ska bli goda läsare. I denna typ av undervisningssituation sker en integration mellan elev och lärare eftersom läraren och eleven hjälps åt med svåra ord. Läraren kan i detta fall ses som en modell, vilket Vygotskij talar om. Eleven tar i denna typ av integration efter vad läraren gör (Vygotskij, 2001:9). Det blir också en social integration eftersom läraren och eleven hjälps åt och ibland diskuterar efter att de har läst. Jag har också sett undervisning där läraren tillsammans med alla elever går igenom en speciell bokstav. Vid ett sådant undervisningstillfälle tränas det sociala samspelet,

som är en viktig del i Vygotskijs synsätt. Utifrån egna erfarenheter har jag alltså sett att undervisning utifrån ljudmetoden genomsyrar läsinlärningen i många klassrum. I litteratursökningen som jag har gjort har jag nästan enbart funnit positiv kritik av ljudmetoden men några som är kritiska är Åkerblom (1988:105) och Jalongo (1998:1). De menar, vilket jag diskuterar ovan, att ljudmetoden kan vara komplicerad för de elever som har svårt att höra ljuden. Det kan då finnas risk att dessa elever inte känner sig delaktiga i undervisningen, vilket skulle kunna påverka deras självförtroende negativt (Åkerblom, 1988:105; Jalongo, 1998:1). Som jag tidigare varit inne på är detta dock den enda negativa kritik som jag har funnit i litteraturen, och som redan nämnts i forskningsbakgrunden är denna kritik några år gammal. Det skulle kunna tyda på att synen på ljudmetoden har förändrats till ett mer positivt ställningstagande. Men det skulle naturligtvis också kunna tyda på att här saknas forskning om hur ljudmetoden verkligen fungerar i dagens klassrum.

När de intervjuade lärarna fick frågan varför de arbetar med ljudmetoden hävdade samtliga att ljudmetoden *måste* användas när eleverna ska lära sig läsa, och att de ser metoden som en grund vid läsinlärning. De var mycket kritiska till att bara använda sig av någon helt annan metod än ljudmetoden eftersom de ansåg att eleverna måste ljuda sig igenom orden för att kunna läsa dem. Det går att ställa sig kritisk till att de nämner att ljudmetoden måste användas vid läsinlärningen. Jag fick uppfattningen om att de i stort sett enbart har arbetat med ljudmetoden under hela sina yrkesliv, och i så fall kan det ju anses enkelt att ”hylla” denna metod och ställa sig kritisk till de andra metoderna. Det framkom dock att samtliga informanter hade testat att blanda några av de andra metoderna med ljudmetoden och att det ansågs framgångsrikt. Däremot var det ingen som hade testat de andra metoderna ”fullt ut”, utan bara använt delar av exempelvis helordsmetoden. Att blanda ljudmetoden med andra metoder kan kopplas till undersökningarna som Fredriksson och Taube hänvisar till där det framkom att användandet av en typ av blandmetod har ökat (Fredriksson & Taube, 2012:125f). Det är intressant att fundera över hur en kombination av exempelvis ljudmetoden och helordsmetoden har visat sig vara framgångsrik eftersom de är varandras motsatser. Britta och Cecilia gav några exempel på hur de blandar metoderna. De ansåg att helordsmetoden fungerar när mindre ord ska läras in. Cecilia poängterade också att en typ av blandmetod kan vara gynnsam för de elever som har dyslexi, även om ljudmetoden kan fungera även för dem. Hon menade, liksom Wolff (2006:5), att elever med dyslexi oftast har svårt att avkoda ord. Både Cecilia och Wolff påpekar att

kopplingen mellan ljud/bokstav är viktig. Cecilia gav däremot förslag på en arbetsgång som börjar med helordsmetoden som efterhand övergår till ljudmetoden. Britta poängterade att när barn går i förskolan lär de sig många ord med hjälp av helordsmetoden. När de sedan börjar i skolan blir de införstådda med att läsningen är så mycket mer än bara dessa små ord och inser då att de måste ljuda svårare ord. Lärarna ser emellertid att helordsmetoden kan vara användbar vid vissa tillfällen, men i så fall i en kombination med ljudmetoden. Jag anser att det är viktigt att inte glömma bort helordsmetoden och vara öppen för att testa den. Det kan vara bra att ha i åtanke att forskning tyder på att en kombination av ljudmetoden och helordsmetoden har visat sig vara lyckosam och leder till läsning. Det finns flera tänkbara svar på undersökningens första frågeställning om varför lärarna arbetar med ljudmetoden. En slutsats är att lärare anser att elever har mycket svårt att lära sig läsa utan att ljuda fram orden. Undersökningarna som Elbro (2004:111) har tagit del av, där det visade sig att eleverna blev självständiga läsare väldigt snabbt med hjälp av ljudmetoden är ett exempel på bakomliggande forskning av ljudmetoden. Utifrån bakomliggande forskning, exempelvis Elbros undersökningar, och svaren på intervjuerna som jag har fått drar jag ytterligare en slutsats att det kan vara så att ljudmetoden allmänt har fått positiv kritik på senare år och ses därför som den metod som fungerar bäst. Det visade sig att de flesta eleverna lärde sig läsa relativt snabbt med hjälp av denna metod. De fick också en god läsförståelse och lärde sig att stava snabbare. De blev alltså självständiga läsare mycket snabbt. Något som jag funderar över är om ”gammal vana” kan vara ett argument till varför metoden används så flitigt. Är det så att lärarna använder den för att ”metoden sitter i väggarna” eller för ”jag har alltid arbetat på detta vis”? Om vissa lärare känner så anser jag att det är mycket viktigt att läraren funderar över om man ska fortsätta undervisa på detta sätt eller om man ska vara öppen och testa nya undervisningssätt. Eftersom samhället har blivit mycket mer tekniskt utvecklat finns det fler möjligheter idag, och om det finns fler möjligheter och verktyg – varför ska de då inte användas? Det som jag anser är viktigast är att läraren själv hittar det undervisningssätt som den känner sig mest trygg i och ser att det faktiskt fungerar genom att samtliga elever lär sig och utvecklas. Tyvärr är det ju så att detta inte alltid är så enkelt, en lärare har oftast många bollar i luften samtidigt och kan ofta känna sig stressad. Därför kan det nog vara svårt att hinna med att hitta och testa en helt ny metod.

Det är intressant att reflektera över informanternas tankar. Eftersom jag gjorde ett medvetet val i att enbart intervjua lärare som arbetar med ljudmetoden finner det sig

ganska naturligt att de är mycket positiva till metoden. Jag hade dock önskat att jag hade fått några fler exempel på vad det kan finnas för nackdelar med metoden. För mig som blivande lärare hade jag velat få några tips på vad man kan göra istället om ljudmetoden inte fungerar.

5.2 Fördelarna uppväger nackdelarna

När elever ska läsa små och korta ord, såsom ”och”, ”men” och ”vad”, anser lärarna att det kan vara lämpligt att de lär sig dessa som helord. När orden däremot blir längre och är främmande för eleverna är det enligt lärarna oundvikligt att inte ljuda sig fram. Britta tar upp ordet ”biblioteksassistent” som ett exempel på ord som eleverna skulle få väldigt svårt att läsa utan att ljuda sig fram. Detta kan kopplas till McGeown och Medfords tankar då de utifrån studier som de har tagit del av anser att när svåra och främmande ord ska läras in är ljudmetoden den metod som är mest användbar (McGeown & Medford, 2013:593). Personligen är jag villig att hålla med både lärarna och McGeown och Medford eftersom när eleverna ska läsa långa ord är det mycket svårt att lära sig dem utan att ljuda. Utifrån mina erfarenheter från min verksamhetsförlagda utbildning anser jag att det är bättre att de lär sig de små och korta orden som helord eftersom det är ”onödigt” att lägga tid på att ljuda ihop ord som man kan lära sig se per automatik ganska lätt. Detta var något som även Britta ansåg. Sedan får man ha i åtanke att alla elever inte har lätt för det och att vissa behöver ljuda även de små orden ganska länge innan de har lärt sig att se dem som helord.

Den enda nackdel som lyftes fram under intervjun med Cecilia var att elever som är nyanlända till Sverige och har svenska som andraspråk har svårt för kopplingen mellan ljud och bokstav. Dessa elever kan få enklare att läsa sig om de istället ser bilder på ord som för dem är bekanta, sedan behöver de se det skrivna ordet som hör till bilden. Det som Cecilia här tar upp kan kopplas till det som Wolff har konstaterat. Wolff trycker på att de nyanlända eleverna har svårt att höra de svenska ljuden eftersom de inte kan så många svenska ord. Hon anser därför att dessa elever inte ska tränas lika mycket på den fonologiska medvetenheten (Wolff, 2006:5). Precis som både Cecilia och Wolff är inne på har även jag upplevt att det kan vara bekymmersamt för elever som har svenska som andraspråk att ljuda sig igenom ord. Det är relevant att ställa sig frågan om ljudmetoden är en metod som passar alla elever. Här får vi inte glömma bort Vygotskijs inlärningsteori samt det som står i läroplanen, att alla elever ska få möjlighet till att lära sig i skolan, och i detta fall krävs det verkligen att undervisningen anpassas. Läraren ska

fungera som ett personligt stöd så att den enskilde eleven utvecklas. Cecilia är lite inne på det när hon nämner att de nyanlända eleverna oftast behöver en annan typ av läsundervisning som bygger på helordsmetoden. De behöver se bilder på ord som de känner igen och på så vis lära sig vad orden heter. Det är viktigt att hitta undervisningsmetoder som passar alla elever och i detta fall kan man kanske dra slutsatsen att en variant av helordsmetoden skulle passa bättre. Eftersom läsinlärningsundervisningen måste individanpassas kan det nog vara bra att blanda vissa metoder. Som tidigare nämnts har jag fått reda på att informanterna kombinerar vissa metoder med varandra och det tror jag, grundat på deras svar, är mycket på grund av att de ska individanpassa undervisningen. En annan anledning till varför de blandar metoder skulle också kunna vara att de faktiskt är något kritiska till ljudmetoden, och att de ser vissa brister i den. De nämnde det inte själva, men indirekt anser de ju att ljudmetoden inte alltid räcker till eftersom de ibland kombinerar den med en annan metod. En viktig aspekt som jag vill framhålla är att en lärare måste vara öppen för många förslag och metoder, och inte enbart hålla fast vid något endast för att det är bekvämast. I många skolor har vi heterogena klasser och trots att alla individer är olika ska alla elever få samma möjligheter. Då är det viktigt att hitta olika vägar för att samtliga elever ska nås. Läraren har en viktig uppgift i att individanpassa undervisningen. Varje elev ska känna att den får det stöd som behövs från läraren för att eleven ska förstå sin omvärld. Vygotskij talar om olika redskap, och i detta fall skulle läraren kunna ses som ett redskap eftersom den ger ett stöd till eleven (Vygotskij, 2001:9).

Jag håller med de intervjuade lärarna om att det finns många positiva aspekter med ljudmetoden och att ljudning känns naturligt och framgångsrikt vid läsinlärning. Det är dock intressant att fundera över hur framtiden kommer att se ut, om ljudmetoden kommer fortsätta att dominera eller om en blandmetod kommer vara ett mer vinnande koncept.

5.3 Förslag till fortsatt forskning

Genom denna undersökning har jag fått ta del lärares uppfattningar om ljudmetoden. Förhoppningen är att undersökningen ska leda till ett ökat intresse för elevers tidiga läsinlärning. Det skulle vara intressant att göra en jämförelse bland svenska elever där vissa har lärt sig läsa genom ljudmetoden medan andra har lärt sig genom helordsmetoden, för att då se vilken grupp som har kommit längst i sin läsutveckling.

Referenser

- Appleyard, J.A. (1994). *Becoming a Reader - The Experience of Fiction from Childhood to Adulthood*. England: Cambridge University Press.
- Bryman, Alan (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Elbro, Carsten (2004). *Läsning och läsundervisning*. Stockholm: Liber AB.
- Fredriksson, Ulf & Taube, Karin (2012). *Läsning, läsvanor och läsundervisning*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Jalongo, Mary Renck (1998). On Behalf of Children: The Phuss Over Phonics. *Early Childhood Education Journal*, Vol. 26, No.1. 1-6.
- Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2010). *Examensarbete i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget AB.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Liberg, Caroline (2006). *Hur barn lär sig läsa och skriva*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lundberg, Ingvar & Herrlin, Katarina (2005). *God läsutveckling – Kartläggning och övningar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Längsjö, Eva & Nilsson, Ingegärd (2005). *Att möta och erövra skriftspråket*. Lund: Studentlitteratur AB.
- McGeown, P, Sarah & Medford, Emma (2013). Using method of instruction to predict the skills supporting initial reading development: insight from a synthetic phonics approach. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, Vol. 27, No. 3. 591-608.
- Nationalencyklopedin*. (1993). Höganäs: Bra böcker AB.
- Rosenblatt, Louise (2002). *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Skolverket. (2011). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr11*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2012). *PIRLS 2011 - Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
www.skolverket.se/publikationer?id=2941
- SOU 2012:65. Läsandets kultur. *Slutbetänkande av Litteraturutredningen*. Stockholm: Fritzes.

Smith, Frank (2000). *Läsning*. Stockholm: Liber AB.

Säljö, Roger (2010). Den lärande människan – teoretiska traditioner. I Lundgren, Ulf P., Säljö, Roger & Liberg, Caroline (red) (2010). *Lärande, skola, bildning*. Stockholm: Natur & kultur.

Taube, Karin (2007). *Läsinlärning och självförtroende – psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.

Trageton, Arne (2014). *Att skriva sig läsning – IKT i förskoleklass och skola*. Stockholm: Liber AB.

Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Elanders Gotab

Vygotskij, S, Lev (2001). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos AB.

Wolff, Ulrika (2006). Olika lässvårigheter kräver olika pedagogiska insatser. *Svenska Dyslexiföreningens och Svenska Dyslexistiftelsens tidskrift, Nr 1*. 2-6.

Åkerblom, Hans (1988). *Läsinlärning från teori till praktik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Bilaga A Intervjuguide

- Hur länge har du varit lärare?
- Vad har du för utbildning?
- Vilka ämnen undervisar du i?

- Varför väljer du att arbeta med ljudmetoden?
- Fördelar med metoden?
- Nackdelar med metoden?
- Hur arbetar du med den?
- *Be om material*

- Hur tycker du eleverna uppfattar ljudmetoden?
- Finns det elever som denna metod lämpar sig särskilt mycket för?
- *Varför lämpar den sig bäst för just dem?*
- Om du märker att en elev inte lär sig läsa på detta sätt, hur gör du då?

- Har du arbetat med någon annan läsinlärningsmetod innan?
- *I så fall, några fördelar/nackdelar med den?*
- *Om inte, skulle du kunna tänka dig att arbeta med någon annan metod?*
- *Vilken, varför?*
- Brukar du blanda några metoder?
- *Vilka?*
- *Hur blandar du dem?*
- *Varför blandar du just de metoderna?*
- Ljudmetoden är ju en metod som funnits länge och som fortfarande fungerar, tror du att den kommer fortsätta vara en av de mest användbara?
- Tror du det finns chans/risk att nya metoder kommer ”ta över”?
- *I så fall, vilken och varför tror du det?*
- Har du något du vill tillägga som inte har tagits upp?

Bilaga B Missivbrev

Hej!

Mitt namn är Felicia Linnér och jag läser grundlärarprogrammet F-3 på Linnéuniversitet i Kalmar. Nu är det tid för mig skriva mitt andra examensarbete. Jag skriver inom ämnet svenska och har valt att skriva om ljudmetoden.

Ljudmetoden är enligt tidigare forskning en av de vanligaste läsinlärningsmetoderna och jag är intresserad av varför så många använder sig av den och vad lärare har för åsikter om den. Syftet med detta arbete är alltså att ta reda på lärarnas uppfattningar om ljudmetoden.

Jag vill gärna ta del av dina kunskaper och konkreta exempel om hur du arbetar med ljudmetoden genom en intervju som kommer att spelas in.

Jag tar hänsyn till forskningsetik vilket innebär att det är frivilligt och du har rätt till att avbryta. Ditt deltagande behandlas konfidentiellt.

Arbetet sker under handledning av Maria Nilson.

Om du har några frågor vänligen kontakta mig av oss eller min handledare.

Med vänliga hälsningar

Felicia Linnér fl222cp@student.lnu.se

Maria Nilson maria.nilson@lnu.se

Jag är villig att delta och har tagit del av informationen:_____